प्रथमः पाठः

चत्वारि धामानि

शिक्षिका — भारति! भवती जानाति किं कः अयं महापुरुषः?

भारती — आर्ये! अयं खलु जगद्गुरुः शङ्कराचार्यः।

महेशः — आम्! अहमपि जानामि एते किल तस्य चत्वारः शिष्याः।

देवेशः — शङ्कराचार्यस्य प्रथमशिष्यस्य नाम सुरेश्वराचार्यः इति।

शिक्षिका — देवेश! अन्येषां त्रयाणां शिष्याणां नामानि कानि?

देवेशः — अहं न जानामि।

शारदा — द्वितीयः शिष्यः हस्तामलकः तृतीयः शिष्यः त्रोटकाचार्यः चतुर्थःशिष्यः पद्मपादः।

शिक्षिका — साधु, अपि जानन्ति शङ्करमठानि?

सर्वे — न जानीमः।

शिक्षिका — शङ्कराचार्येण चतुर्षु स्थानेषु चतसृषु दिक्षु चत्वारि मठानि स्थापितानि। तानि चत्वारि पवित्रधामानि इति प्रसिद्धानि।

महेशः — आर्ये! उत्तरदिशि बदरीनाथः, दक्षिणदिशि रामेश्वरम्, पश्चिमदिशि द्वारका, पूर्वदिशि जगन्नाथपुरी इति किल चत्वारि धामानि।

शिक्षिका — सत्यम्। किन्तु धर्मप्रचाराय शङ्कराचार्येण स्थापितानि मठानि अपि चत्वारि धामानि इति प्रसिद्धानि। तानि चतसृषु दिक्षु सन्ति।

भारती — तानि धामानि कानि?

शिक्षिका — शृङ्गेरिमठम्, गोवर्धनमठम्, शारदामठम्, ज्योतिर्मठम्।

देवेशः — कस्यां कस्यां दिशि सन्ति?

शिक्षिका — पश्यन्तु इदं कोष्ठकं, स्पष्टं भवति —

दक्षिणदिशि	पूर्वदिशि	पश्चिमदिशि	उत्तरदिशि
शृङ्गेरिमठम्	गोवर्धनमठम्	शारदामठम्	ज्योतिर्मठम्
शृङ्गेरी	जगन्नाथपुरी	द्वारका	बदरीनाथः
कर्णाटकराज्ये	उडीसाराज्ये	गुजरातराज्ये	उत्तराखण्डराज्ये

शिक्षिका — धर्म एव भारतस्य एकतायाः मूलाधारः। 'धर्मो रक्षति रक्षितः' अतः धर्मरक्षणेन एव भारतं संरक्षितं भवति। धर्मरक्षणार्थं वेदान्ततत्त्वानां प्रचारार्थम् एतानि मठानि स्थापितानि। मठानां स्थापकं जगद्गुरुम् आदिशङ्करं स्मरामः।

श्रुतिस्मृतिपुराणानाम् आलयं करुणालयम्।
नमामि भगवत्पादं शङ्करं लोकशङ्करम्।।

शब्दार्थाः

चत्वारः = चार (पुं.) धर्मप्रचाराय = धर्म प्रचार के लिए
धर्मरक्षणेन = धर्म रक्षा से

अभ्यासः

1. **एकपदेन उत्तरं लिखत–**

(क) शारदामठं कस्यां दिशि अस्ति?

(ख) शङ्कराचार्यस्य प्रथमशिष्यस्य नाम किम्?

(ग) ज्योतिर्मठं कुत्र अस्ति?

(घ) द्वारका कस्मिन् राज्ये अस्ति?

(ङ) जगद्गुरुः कः आसीत्?

2. **एकवाक्येन उत्तरं लिखत–**

(क) शङ्कराचार्येण स्थापितानां मठानां नामानि कानि?

(ख) कः कस्य एकतायाः मूलाधारः?

(ग) मठानि किमर्थं स्थापितानि?

(घ) शङ्कराचार्यस्य चत्वारः शिष्याः के?

(ङ) भारतं कथं संरक्षितं भवति?

3. **उचितं मेलयत –**

	(अ)	(ब)
(क)	दक्षिणदिशि	शङ्कराचार्यः
(ख)	पश्चिमदिशि	गोवर्धनमठम्
(ग)	बदरीनाथे	शृङ्गेरिमठम्
(घ)	उडीसाराज्ये	ज्योतिर्मठम्
(ङ)	जगद्गुरुः	शारदामठम्

4. **कोष्ठकपदानि उपयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत–**

(गोवर्धनमठम्, भगवत्पादं, धर्मो, मूलाधारः, पद्मपादः)

(क) नमामि .... शङ्करं लोकशङ्करम्।

(ख) पूर्वदिशि .... अस्ति।

(ग) .... रक्षति रक्षितः।

(घ) शङ्कराचार्यस्य चतुर्थःशिष्यः .... ।

(ङ) धर्म एव भारतस्य एकतायाः............... अस्ति।

5. **विलोमपदानि लिखत–**

(क) धर्मः – ....।

(ख) प्रसिद्धानि – ....।

(ग) स्मरणम् – ....।

(घ) गुरुः – ....।

(ङ) ज्ञानम् – ....।

6. **प्रथमा–बहुवचन–रूपाणि लिखत–**

(क) अहम् – ....

(ख) नाम – ....

(ग) शिष्यः – ....

(घ) धाम – ....

(ङ) मठम् – ....

योग्यताविस्तारः –

पुंल्लिङ्गम्	स्त्रीलिङ्गम्	नपुंसकलिङ्गम्
एकः	एका	एकम्
द्वौ	द्वे	द्वे
त्रयः	तिस्रः	त्रीणि
चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि
पञ्च	पञ्च	पञ्च

अवधेयम्–त्रिषु लिङ्गेषु सङ्ख्यायां चतुःपर्यन्तं भेदः भवति पञ्चतः भेदो नास्ति।

आचार्यः	सुरेश्वराचार्यः	हस्तामलकः	त्रोटकाचार्यः	पद्मपादः
नाम	सरस्वती, भारती पुरी	तीर्थः, आश्रमः	गिरी, पर्वतः सागरः	वनम्, अरण्यम्
आम्नायपीठम्	शृङ्गेरिपीठम्	शारदापीठम्	ज्योतिर्पीठम्	गोवर्धनपीठम्
मठम्	शृङ्गेरिमठम्	शारदामठम्	ज्योतिर्मठम्	गोवर्धनमठम्
स्थानम्	शृङ्गेरी	द्वारका	बदरीनाथः	जगन्नाथपुरी
राज्यम्	कर्णाटकम्	गुजरातम्	उत्तराखण्डः	उडीसा
वेदः	यजुर्वेदः	सामवेदः	अथर्ववेदः	ऋग्वेदः
दिक्	दक्षिणा	पश्चिमा	उत्तरा	पूर्वा

- द्वारका–बदरीनाथ–जगन्नाथपुरी–रामेश्वर£ o "]पञ्चवाक्यानि लिखत।

ते पुनन्त्युरुकालेन दर्शनादेव साधवः।